

Доброскок Андрій Юрійович,
директор ННІ № 1 Національної академії
внутрішніх справ

ВАНДАЛІЗМ ЯК ВИЯВ АГРЕСИВНОЇ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Анотація. У статті на підставі наукового аналізу наявних точок зору та раніше розроблених класифікацій сформульовано класифікацію цього виду протиправної поведінки. Наголошено, що вандалізм – це певне соціальне явище, яке досі нормативно не закріплено в українському кримінальному законодавстві й не визнано як злочин. Збільшення кількості виявів вандалізму демонструє як низький рівень правової та моральної культури громадян, так і агресивну спрямованість осіб, які вчиняють ці види дій.

Summary. This article is given a concept of vandalism using a previous scientific achievements and is formulated its classification of this kind of wrongful acts. It is emphasized that vandalism is a social phenomenon which is not still received a regulatory consolidation in Ukrainian Criminal Law and it is not recognized as a crime. Increasing the number of vandalism manifestations shows either low level of law and moral culture or person's aggressive orientation who commit such kinds of acts.

Ключові слова: протиправна поведінка, вандалізм, деструктивні дії, агресія, вияви вандалізму, агресивна поведінка.

На теренах сучасних урбаністичних територій виникає чимало девіантних проявів стосовно культурних, історичних соціально-виховних об'єктів власності та споруд, що становлять цінність для населення і держави. Тож важливо мати на увазі, що прояви агресії та девіантна поведінка складають систему вчинків особи або певних деструктивних груп, що відхиляються від загальноприйнятих соціальних норм, пануючих у суспільстві. До того ж кожний вчинок особи є свідомою дією, актом морального самовизначення, в якому людина стверджує себе як особистість у ставленні до іншої людини, самої себе, соціальної групи або суспільства, проявом в об'єктивній реальності системи її цінностей та рефлексії до життя в цілому.

Останніми роками збільшилося насильство й жорстокість серед населення, а також деструктивна поведінка молоді та підлітків, тому й акти вандалізму стають дедалі поширеними. Дії вандалів привертають увагу держави, оскільки вони є певним фундаментом рецидивної злочинності й розгортаються насамперед на тлі національних, релігійних та особистісних конфліктів. Вандалізм тісно пов'язаний із поняттям агресії, спрямованим на спричинення шкоди, що зазіхає не лише на матеріальні цінності. Його уважно вивчають зарубіжні юристи, психологи, соціологи й інші фахівці. Але в Україні, як і в інших країнах, де вандалізм набуває жахливих розмірів, цю проблему ніхто серйозно не досліджував (крім А. М. Бандурки й А. Ф. Зелінського, які присвятили цій

темі монографію «Вандалізм»), що дає підстави думати, що у нас такої проблеми немає. Проте це не так, про що свідчать численні факти зухвалих руйнувань і пошкоджень матеріальних та культурних цінностей, наруги над державною символікою, пам'ятниками історії та культури тощо [4]. Крім того, бідність породила особливий вид економічного цинізму – побутовий вандалізм, який перетворює під'їзди і ліфти наших будинків, автобусні зупинки, приміські потяги, а частково і вулиці на загіджені, смердючі закутки, де не залишається місця людській гідності. Особливо обурюють акти вандалізму, спрямовані на пам'ятники і могили.

Особа злочинця є одним із елементів криміналістичної характеристики вандалізму. Для розробки криміналістичної характеристики осіб, що вчинили вандалізм, мають значення дані, які стосуються структури особи злочинця. Схема цієї структури має такий вигляд: демографічні, біологічні ознаки, моральні (світогляд, інтереси, хобі та ін.), соціальні (трудові, сімейно-побутові) та інші психологічні ознаки.

У криміналістичному сенсі важливим є такі дані про особистість особи злочинця, які вказують на закономірні зв'язки між особою злочинця та вчиненням злочином, що виявляються ззовні – у різних наслідках вчиненого. У цьому плані особистість треба вивчати як слідоутворюючий об'єкт, джерело інформації про вчинений злочин і як засіб його розкриття. [1, ст. 397].

Біологічні ознаки охоплюють стать, вік, особливості фізичної конституції, стан здоров'я. Так, серед осіб, засуджених за вчинення вандалізму, частка чоловіків складає 92 %; жінок – 8 %. Вік злочинців: 14–18 років – 17 %; 21–30 років – 42 %; 31–45 років – 38 %; старше 45 років – 3 %. Більшість вандалів у момент вчинення злочину знаходяться у стані алкогольного сп'яніння. Серед злочинців, що скоюють злочин у стані сп'яніння, досить великий відсоток осіб з аномаліями психіки [2, ст. 77].

До демографічних ознак відноситься освіта, соціальне становище, місце проживання, професія, спеціальність, рід занять, дані про вчинені злочини та ін. Аналіз кримінальних проваджень про вандалізм демонструє низький рівень освіти: з середньою освітою – 82 % осіб; із середньою спеціальною – 6 %; з незакінченою вищою – 8 %; вищою – 4 %. Найбільш типовою є відсутність певного роду занять, джерела доходів або відсутні взагалі, або мають непостійний характер. Серед них 25 % – особи, які працюють, 16 % – навчаються в школах, професійно-технічних училищах, вищих навчальних закладах, 59 % – безробітні, постійного місця проживання не мають, ведуть «гостювий» режим проживання. Особа злочинця має викривлене уявлення про релігію, ставиться до релігійних канонів байдуже або є атеїстом. Щодо характеристики за місцем проживання та роботи, якщо такі є, то вони складаються формально за шаблонами з позитивним змістом, без визначення будь-яких індивідуальних особливостей особи.

Цікавою є типологія особи злочинця, запропонована Дж. Мартіном, який поділяв вандалів на три види: «занепокоєний вандал» (вчинив вандалізм через серйозні емоційні проблеми, які не в змозі самостійно вирішити), «законослухняний» (вчинив вандалізм з необережності) та «субкультурний» (є прихильником певної соціальної групи, у тому числі певного ідеологічно вмотивованого молодіжного угруповання, приналежність до якого зобов'язує до вчинення акту вандалізму) [3, ст. 54].

Розвиток інформаційних технологій зумовлює також появу нового виду особи злочинця – «Віртуальний» вандал (спамери, хакери, автори вірусів), дії якого спрямовані на деструктивну діяльність у системі Інтернет. До них можуть відноситися навіть школярі, які відвідують приватні школи з програмування, студенти профільних навчальних закладів, професійні розробники програмного забезпечення та інших продуктів, системні адміністратори, налаштувачі програмного забезпечення – тобто особи, які володіють спеціальними знаннями у галузі програмування, при цьому не є важливим тип характеру, особистості. Для українського правозастосовувача такий вид особи злочинця є досить новим.

Отже, кримінологічно значущими ознаками обстановки вчинення вандалізму є: 1) безлад та недотримання людьми прийнятих правил поведінки, масові заворушення, безкарність; 2) відсутність належного контролю та охорони предмету злочинного посягання; 3) місця, що є тимчасово недоступними до зовнішнього спостереження під час безпосереднього вчинення протиправних дій, але наслідки цих дій мають бути відкритими для споглядання широкого загалу; 4) економічно нерозвинені, бідні райони із слабким «колективним ресурсом». Кількість випадків вандалізму збільшується під час проведення публічних заходів, мітингів, демонстрацій, фестивалів, ярмарок.

Список використаних джерел

1. Олександренко О.В., Веселовська Н.О. Прояви вандалізму на об'єктах культурної спадщини / О.В. Олександренко, Н.О. Веселовська // *Young Scientist*. – 2013. – № 1(01). – С. 71–75.
2. Гавло В.К. Теоретические проблемы и практика применения методики расследования отдельных видов преступлений / В.К. Гавло.
3. Кримінологія: Навч. посіб. / Ю. Ф. Іванов., О. М. Джу́жа. – К.: ПАЛИВОДА А. В.
4. Бандурка А.М. Вандализм / А.М. Бандурка, А.Ф. Зелинский. – Х. Ун-т внутр. дел.
5. Кримінологія. Вандалізм. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib-net.com/content/9308_Vandalizm.html
6. Кримінологія. Підручник. За загальною редакцією Ю.В. Нікітіна, С.Ф. Денисова, Є.Л. Стрельцова. Видавництво: Право, 2018 р.
7. Вандалізм як зневага до культури та історії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://insidernews.info/vandalizm-yak-znevagado-kulturi-ta-istori%D1%97/>.